

Dezbaterea – mijloc eficient de dezvoltare a gândirii critice și curiozității intelectuale

Valentina CURECHI

Profesor gr. I de limba și literatura română
Liceul Teoretic „Orizont”, Chișinău, Republica Moldova

*Motto: „Dezbaterea sunt cea mai puternică metodă educațională,
pentru a stimula gândirea critică și curiozitatea intelectuală”
Șerban Pitic, Antrenor al lotului național
al României în dezbateri*

În realitatea noului mileniu, abilitatea de a gândi critic și constructiv, de a tolera diversitatea de opinii reprezintă condiția unei reușite integrări sociale. Termenul de **gândire critică** este utilizat în diverse accepții, având semnificații distincte de la un domeniu la altul. Experții în materie susțin că „gândirea critică se manifestă în două dimensiuni esențiale: una *socială*, conform căreia învățarea și munca în colaborare contribuie la construirea solidarității umane, și alta *pragmatică*. Potrivit celei din urmă, învățarea are la bază dezvoltarea gândirii critice ce creează posibilitatea implicării dinamice a elevilor în activitate, prin provocarea curiozității și rezolvarea problemelor de viață.” [1, p.8-9]. În calitate de concept pedagogic operațional, gândirea critică semnifică dezvoltarea la elevi a unor abilități de raționament și de argumentare ce contribuie la îmbunătățirea capacității elevilor de a citi cu atenție, de a discuta analitic și de a scrie clar. De aceea este important ca profesorul să aleagă reușit teme pentru dezbateri. În opinia noastră, prezintă interes subiecte ce oglindesc preocupările elevilor, contribuie la lărgirea orizontului de cunoștințe, la educarea unor calități ce formează cetățeanul de mâine. Propunem câteva subiecte:

1. Cărțile tradiționale, pe suport de hârtie, trebuie înlocuite cu cele electronice. Â
2. Globalizarea amenință identitatea națională.
3. Arta conversației a fost uitată.
4. Bunul gust trebuie învățat.
5. Mass-media nu poate fi independentă.
6. Protecția mediului este un lux pe care ni-l putem permite.
7. Internetul ar trebui cenzurat.
8. Internetul nu poate înlocui biblioteca.
9. Temele pentru acasă sunt necesare în educația elevilor.
10. Problemele comunității pot fi soluționate prin implicarea tinerilor.
11. Elevii și profesorii ar trebui să fie responsabili la egal pentru rezultatele educației.
12. Ar trebui să se impună restricții tinerilor care vor să plece în străinătate.

Dacă dorim ca elevii, viitori cetățeni, să fie apți de a susține propriile păreri în orice împrejurare, profesorul trebuie să proiecteze situațiile de instruire astfel încât să asigure formarea

unei gândiri flexibile, prin însușirea și exersarea dialogului democratic. Gândirea critică se dezvoltă atunci când nu domină mentalitatea unicului răspuns corect. În acest sens, *dezbaterea*, practică în cadrul orelor de limba și literatura română, dar și la toate celelalte discipline școlare, oferă incontestabile beneficii. Organizată, de obicei, în grup, dezbaterea permite acumularea rapidă de idei, coparticiparea în procesul argumentării, antrenarea întregului colectiv de elevi în învățare. În opinia noastră, dezbaterea depășește cadrul unei *metode* de predare-învățare, înțelegând drept instrument/mijloc eficient, pe care profesorul îl utilizează în transmiterea cunoștințelor, evoluând la nivelul de *strategie didactică*. Pentru profesor, strategia de predare constituie „performanțele sale în materie de prezentare, într-un fel sau altul, a unui subiect (conținut) nou”, iar pentru elev strategia de învățare este „modul activ de percepere, de organizare, de elaborare și de precizare a subiectului sau a conținutului nou care este propus pentru a fi examinat” [2, p. 54].

Rolul profesorului în cadrul dezbaterii este de a informa colectivul clasei cu privire la subiectul sau la problema care urmează a fi discutat/ă. Acesta le cere elevilor să reflecteze, exprimându-și apoi punctul de vedere în raport cu situația prezentată. Profesorul va pune întrebări binare (cu răspunsuri *da* sau *nu*, cu luări de poziție *pro* sau *contra*) asupra subiectului. Un exemplu de întrebare binară poate fi: „Este Alexandru Lăpușneanu (sau oricare alt personaj din opera studiată) un personaj negativ sau pozitiv?”. Este oportun ca elevii să fie atenționați înainte de a citi opera că lectura este efectuată pentru a sprijini activitatea de căutare a argumentelor, pe baza citatelor extrase din text. În funcție de principalele curente de opinie formate, profesorul alcătuiește grupele de elevi, atenționându-i că democrația adevărată este aceea în care oamenii sunt capabili să-și explice logic pozițiile.

Totodată, elevii, în procesul dezbaterilor, trebuie să prezinte convingerile opozitive, elaborând seturi de argumente expuse în mod ordonat și persuasiv. Disconfortul psihologic pe care elevii îl resimt inițial puși în fața problemei se transformă într-un impuls ce îi motivează să caute soluții, să lanseze afirmații originale, să aleagă din multitudinea de idei doar cele mai competitive. Profesorul sau elevii înșiși alege/aleg un lider de opinie pentru fiecare grup format. Este bine ca elevii care conduc discuția în contradictoriu să fie plasați în rândul din față, iar publicul (elevii care nu participă în mod direct la dezbateri) să se afle în fața grupurilor angajate în discuție.

Grupurile vor dezbate tema controversată în temeiul materialelor puse la dispoziție de către profesor ori pe baza propriilor cunoștințe, în cazul unei lecții de sinteză sau recapitulare. Ei vor elabora argumente în favoarea punctelor de vedere susținute și le vor justifica cât mai convingător posibil. Membrii grupului trebuie să încerce a anticipa care ar putea fi argumentele aduse de oponenti și să se gândească cum le vor combate. Astfel, ei își dezvoltă capacitatea de predicție-previziune. Urmează dezbateri propriu-zisă, cu expunerea argumentelor și contraargumentelor. Avantajul acestei modalități de prezentare a informației este că ea îmbină cooperarea și competiția, stimulând spiritul de echipă, toleranța și ajutorul reciproc. Profesorul, urmărind desfășurarea dezbaterii, poate identifica *gânditorul unilateral*, care se situează ferm pe propria poziție, fără a investiga alternativele, și *gânditorul critic*, care ține cont de părerile contrare nu doar pentru a-i înțelege pe alții, ci și pentru a se asigura că propriile convingeri sunt cele mai plauzibile.

Cultura comunicării este foarte importantă într-o dezbateri. Elevii trebuie să fie amabili, politicoși, să practice forme nonviolente de confruntare verbală (replica, protestul etc.), respectându-și adversarii și încercând să le înțeleagă motivațiile. Ei trebuie să-l asculte până la capăt pe cel care vorbește, fără a monopoliza discuția. Dacă subiectul abordat solicită implicare emoțională din partea elevilor, există probabilitatea apariției unor momente de tensiune în care

discuția riscă să degenereze. Profesorul sau liderii de grupe pot interveni pentru calmarea spiritelor, având dreptul de a-i interzice vorbitorului să participe în continuare la dezbateri. Importante în desfășurarea dezbaterii sunt nu doar cuvintele, ci și semnalele nonverbale: „În afară de semnele general-acceptate, pentru a oferi cuvântul sau a opri pe cineva dintre vorbitori, poziția și mișcările mâinilor, expresia feței trebuie să fie elocvente și descifrabile, pentru a cere clarificări și a încuraja, cu scopul de a ajuta să se găsească un cuvânt potrivit etc. Pauzele care se lasă după întrebări mai complicate sunt un imbold pentru a medita, a căuta răspunsul, a aborda sub alt unghi subiectul” [3, p. 45].

Dezbateri creează o atmosferă potrivită pentru autoafirmare, trezind curajul, siguranța de sine și contribuie totodată la dezvoltarea capacităților de exprimare, atunci când elevul este pus în situația de a-și expune clar, concis și coerent gândurile. Participând la o dezbateri, elevul învață:

- să înțeleagă legăturile dintre idei;
- să aprecieze importanța și relevanța argumentelor și a ideilor;
- să recunoască, să construiască și să evalueze argumente;
- să identifice neconcordanțe și erori într-un raționament;
- să abordeze problemele într-un mod coerent și sistematic;
- să reflecteze asupra justificării propriilor ipoteze, credințe și valori.

La încheierea dezbaterii, fiecare parte este rugată să pregătească argumentul final pentru cealaltă parte și să-l prezinte. Este bine ca elevilor care, pe parcursul discuției, s-au convins de justetea opiniei adversarilor să li se ofere posibilitatea de a migra în celălalt grup. Astfel, se va accentua dimensiunea socială a dezbaterii, o activitate în care elevii capabili să își structureze mai bine discursul, fiind încrezători în forțele proprii, pot influența atitudinile colegilor și felul lor de a percepe lucrurile. Încurajând elevii să participe la dezbateri, consolidăm dreptul lor de a învăța prin participare alături de alții, îi învățăm să dețină controlul asupra informației punând-o la îndoială, integrând-o în sistemul propriilor valori, reconfigurând-o în funcție de context, adaptând-o scopurilor urmărite sau respingând-o. Dezbateri, prin faptul că facilitează transmiterea propriilor idei și înțelegerea ideilor altora, face comunicarea mult mai benefică și productivă, devenind expresia lucrului efectuat în comun cu ceilalți pentru construirea înțeleșurilor.

Așadar, metoda dezbaterilor academice poate fi folosită la studierea diverselor discipline. În același timp, ea poate fi utilizată în cadrul competențelor extracurriculare, în vederea dezvoltării gândirii critice, a competențelor de a comunica liber pe orice subiect de actualitate.

Bibliografie

- [1] Antonov V., Cultivarea deprinderilor de gândire critică și creativă // În: Monitor Social, nr. 7. Gândirea critică și creativă în contextul sistemului de învățământ din R. Moldova. Chișinău, 2004
- [2] C.-L. Oprea, Strategii didactice interactive. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 2006.
- [3] T. Charles, L. Jeannie, Steele, Kurtis S. Meredith Aplicarea tehnicilor de dezvoltare a gândirii critice (adaptare: Tatiana Cartaleanu, Olga Cosovan). Chișinău, 2009.